

100 Gadi BIBLIOTĒKAS

Andrejs Jesens savā auto aptuveni 1930.-1934. gadā.

Foto no T. Altberga ģimenes albuma.

REDAKTORES SLEJA

Kas gan būtu mana un Tava bērnība bez bērnu grāmatiņām un grāmatām?! Tā pirmā ar lielajām krāsainajām bildēm, tad par Taviem draugiem top lielie drukātie burti, pirmās zilbes, vārdi un teikumi! Pat nepagūsti attapties, kad pāršķir pirmās grāmatiņas pēdējo lapu. Āķis lūpā!

Andrejs Jesens uzskatāms par pirmo ievērojamo augstvērtīgas bērnu un jaunatnes periodikas un daiļliteratūras izdevēju Latvijā. Par Jesenu lasi šeit, pēc savas grāmatas nāc uz bibliotēku!

Māra Kuļikauska
Bauskas Centrālās bibliotēkas direktore

GRĀMATU UN IDEJU IZPLATĪŠANA UN IZDOŠANA ir šī gada vadmotīvs notikuma ciklā "Latviešu grāmatai 500", kura noslēgumu svinēsim 2025. gadā. Pērn, kad daudzviet reģionos runāja par rokrakstu un laikrakstu nozīmi, mēs tikāmies ar "Bauskas Dzīves" darbiniekiem un pilsētvīdē piedāvājām izstādi "Laikraksti Bauskā". Tagad laiks kādam dižam zengalietim.

MŪSU NOVADĀ SAKŅOJAS GRĀMATIZDEVĒJA ANDREJA JESENA STĀSTS. Jesenu dzimtas mājas "Rutki" atrodas Gailišu pagastā, pusotra kilometra attālumā no robežas ar Lietuvu. Ar grāmatizdevēja mazmazdēla ģimenes līdzdalību un "Rutku" māju tagadējo saimnieku atsaucību ir tapis kārtējais bibliotēkas izdevuma numurs, kura lielākais pienesums zināšanās par novadnieku ir vēstījums par mājām, kas bijušas svarīgas Jesenu Andrejam, kā arī atmiņu stāstu pieraksti.

ŠO GADU PAVADOT A. JESENA 150-GADES ZĪMĒ, aprīlī rīkojām īsgrāmatiņu konkursu, novembrī tiksīmies Andrejdienas lasījums, lūkosim ierīkot izstāžu namiņu pilsētvīdē un gaidām video eseju, kurā iemūžinātas izdevēja un redaktora dzimtās mājas. Lūk, arī avīzīte!

GRĀMATIZDEVĒJS ANDREJS JESENS

1873. gada 14. aprīlis – 1958. gada 30. maijs

KUR TU DZIMIS, JESENU ANDREJ?

Mūsu izcilā novadnieka – izdevēja, tulkotāja un pedagoga Andreja Jesena (1873-1958) biogrāfijā jau sen ieviesusies viena būtiska neprecizitāte, kas joprojām tiek pavairota jaunos izdevumos. Respektīvi, tiek minēts, ka viņš dzimis Kamārdes, vēlāk Ceraukstes pagasta Birzgaļu Rutkos. Mēģināšu izskaidrot, kā A. Jesena dzimto vietu iespaidoja starptautiskā politika un administratīvās reformas.

1873. gadā Birzgaļu sādža ietilpa Kamārdes muižas teritorijā, bet pati muiža atradās Kauņas guberņas Paņevežas apriņķī.

Tur dzimtbūšana tika atcelta 1861. gadā, kā jau gandrīz visā Krievijas impērijā, Latgali un Lietuvu ieskaitot (Kurzemes guberņā to atcēla jau 1817. gadā, bet Vidzemes guberņā – 1819. gadā). Sākotnēji muiža bija arī kā administratīvi teritoriālā vienība, pagasti izveidojās nedaudz vēlāk. Tādējādi kopš 1877. gada Kamārdes muiža ietilpa Ķiburu (Kyburiai) pagastā, bet 1. pasaules kara laikā šāds pagasts tika likvidēts un turpmāk šī teritorija ietilpa Vašķu (Vaškai) pagastā. Lai gan Kamārdes muiža atradās Lietuvā, tomēr tās teritorijā lielākoties dzīvoja luterticīgie latvieši. Tāpēc pēc Latvijas un Lietuvas republiku izveidošanās šī bija robežjautājuma strīdus teritorija. Tikai 1921. gada martā tika atrisināts robežstrīds un Latvijas teritorijā nonāca lielākā daļa no Kamārdes muižas zemēm – Bebru, Birzgaļu, Brūklāju un

Ratenieku sādžas. Tās pievienoja Bauskas apriņķa Ceraukstes pagastam. Padomju okupācijas gados Ceraukstes pagasta Mūsas kreisā krasta zemes pārtapa par Gailīšu ciema padomes teritoriju, tagad – Gailīšu pagasts.

Jāpiebilst, ka A. Jesena dzimšanas laikā nebija tādu Rutku māju, jo Lietuvas sādžās mājām tolaik nebija un joprojām nav atsevišķu nosaukumu. Birzgaļu sādža pirms 1. pasaules kara bija 15 mājas. Māju nosaukumus bijušajās sādžās ieguva tikai Latvijas agrārreformas gaitā 1920. gados.

1917. gada karte, kurā var redzēt toreizējo Kurzemes un Kauņas guberņu robežu, kas līdz 1921. gada martam bija arī Latvijas un Lietuvas robeža

Abas kartes: 1917 Karte von Kurland 50K un 1920-1940 Latvijas armijas 75K pieejamas <https://vesture.dodies.lv> [tiešsaiste]

Tā pati vieta 1920. gados pēc Latvijas – Lietuvas robežas maiņas,

Bauskas muzeja
Vēstures nodaļas vecākais speciālists
Raitis Ābelnieks

ANDREJA GAITAS BAUSKAS PUSĒ

Andrejs Jesens bija pastarītis Jēkaba un Grietas Jessenu* trīs bērnu ģimenē. Pirmās skolas gaitas viņš aizvadīja lietuviešu valodā, tikai pēcāk Andrejs pārgāja uz mācībām Bauskā, kur valodas un literatūras mīļu pulciņā satika Vili Lejenieku (vēlāk Plūdons).

To, ka valoda, grāmata un skološana ir viņam ejamā taka, Andrejs Jesens zināja jau 1890. gadā, kad beidza Bauskas pilsētas skolu, taču līdz mācību turpināšanai nācās uzgaidīt. Tajā pat gadā nomira viņa tēvs (atdusas netālu esošajos Pēteru kapos) un Andreja pienākums bija atbalstīt ģimeni, strādājot "Rutku" sētā un neuzliekot tai grūtā brīdī papildus finansiālu slogu.

Kā Andrejs mūža otrā pusē norādīja lūgumrakstā pensijas saņemšanai, skolotāja gaitas viņš uzsāka Ceraukstes pagasta skolā. Tas bija jaunekļa gados, starp skolas beigšanu Bauskā un skolotāja diplomu saņemšanu. Veikt skolotāja darbu, esot padsmiģadniekam, nebija nekas neparasts, tomēr Andrejs sapratis, ka zināšanu skolotāja darbam trūkst.

Visbeidzot tam laikam krietnā vecumā, aptuveni 26 gados, Andrejs bija skolotāju semināra absolvents (1899) Kuldīgā un, rau, tieši skolotāja darbā viņš nonāca pie atziņas, ka skolniekiem trūkst gan stundā lasāmā, gan brīvajos brīžos izzināmā.

Ar šo laiku Andrejs Jesens "Rutkos" ir vairs tikai ciemiņš pie mātes, brāļa un māsas, jo viņa ikdiena turpmāk ritēja Olainē, Rīgā un vēlāk arī paša iegādātajās mājās "Birzuļi".

* Andrejs dzimis arī diviem "s" uzvārda vidū, taču aizgājušā gadsimta 40. gados tas zudis.

LAIKAM LĪDZI

1873	Jessenu ģimenē piedzimst Andrejs.
Kaimiņmāju "Latviešu Avīzes" – Andreja pirmā periodikas pieredze.	
Beidz Bauskas pilsētas skolu (tag. Dzeltēnā māja Rīgas ielā 8).	Pirmās zinības tuvējā lietuviešu skolā, vēlāk Bauskā.
	1890
	Pirmās skolotāja darba gaitas Ceraukstes pagasta skolā.
Atdzejojumu publikācijas žurnālā "Austrums". Parakstās kā Andr. Jes.	1894
1899	"Lielā" vecumā beidz skolotāju semināru Kuldīgā.
Laulības ar Olgu Lerhu (Lerch).	
1906	Autors "Kultūras vēsturei", ko izdod Zeltiņa apgādā un atzinīgi vērtē uzreiz pēc iznākšanas.
Laulībā dzimst bērni Elga (pēc laulībām Kalniņa), Andrejs un Eiženija (pēc laulībām Pole).	
Izdod žurnāla, mēnešraksta "Jaunības Tekas" pirmo numuru, kas datēts ar 1910. gadu (iznāca līdz 1930. gadam).	Organizē ilgdzīvojošu grāmatu sēriju "Jaunības bibliotēka" (1908-1931).
Izdevējdarbību un tirdzniecību organizē Rīgā, Kurmanova ielā 18.	1909
1915	Orģinālrakstus, tulkojumus publicē ar pseidonīmiem Rutks, Rūķis, Birzgaliēti, Kamardietis.
Atgriežoties atsāk darbu pie bijušām un jaunām grāmatu sērijām, kā arī periodikas.	Nemierīgu laiku, resursu dārdzības dēļ tiek pārtaukta izdošana, un Jesenu ģimene četrus gadus dzīvo Pēterburgā.
1924	Izdod burtņiņiņu "Jaunības Teku" lasītāju mazajiem brāļiem un māsām – "Mazās Jaunības Tekas" (līdz 1935. gadam).
Ar Triju Zvaigžņu ordeņa IV šķiru apbalvots bērnu literatūras izdevējs A. Jessens (N.p.k. 247.)	1927
1930	Dažus numurus piedzīvo žurnāls tikko lasītpratējiem – "Mazo Tecinās".
Paralēli iznāk grāmatu sērijas "Svešās zemēs", "Grāmatas skolai un mājai", "Bērnu teātrim u.c.	Ženēvā izdotā bērnu un jaunatnes literatūras katalogā starp 35 Latvijas grāmatām 25 ir A. Jesena izdotas.
Iznāk pēdējais izdevēja, redaktora A. Jesena mēnešrakstu numurs.	1935
Sargājot sevi un ģimeni, ar sievu atstāj "Birzuļus" un turpmāko dzīvi vada Rīgā.	Saimnieks Pēternieku pagasta (tag. Olaines pagasta) "Birzuļu" mājās.
Mirst Rīgā, atdusas Rīgas Meža kapos līdzās sievai.	1949
	Tulko un strādā pie "Mazo Tecinā" izlases bērnu grāmatai "Šurp visi, kas lasīt prot!"
	1958

Līdz Pirmajam pasaules karam Andrejs Jesens apvienoja kā skolotāja, tā arī grāmatizdevēja darbu, un pirmais bija iedvesma un dzinulis otram.

Andreju neapmierināja, ka jaunieši tiek uzrunāti pāris reizes gadā. Viņaprāt, bija nepieciešams ikmēneša izdevums, sistemātiska izglītošana. Ne bez atteikuma un riska, viņš izlēma pats realizēt ideju, turklāt jau no pirmā numura esot mēnešraksta izdevējs.

"Ar vekseļu palīdzību dabūja papīru un no bankas naudu, ko maksāt spiestuvei."

Antons Birkerts. (1958)
Jaunatnes audzinātājs Andrejs Jesens

"Jaunības Tekas" iznāca 1909. gada pašā nogalē un jau pirmajā gadā piedāvāja Aspazijas, Plūdoņa, Jaunsudrabiņa, Raiņa veikumus. Rakstīja un tulkoja arī pats Andrejs Jesens, turklāt viena numura ietvaros izmantojot dažādus pseidonīmus, kas tieši norādīja uz piederību dzimtajai pusei. Ar "Jaunības Teku" starpniecību varēja uzzināt par gaisa kuģiem, indiāņiem, kukaiņu uzbūvi, papīra vēsturi, pat Tibetu apceļot. Publicēti tika arī skolēnu iesūtīti tāsti un zīmējumi.

1924. gadā sevi pieteica vēl viens A. Jesena lolojums – "Mazās Jaunības Tekas". Krāsainas titullapas un sirsniņi zīmējumi pavadīja bērniem domātu saturu. Burtņiņiņās varēja lasīt brāļu Grimmu pasakas, Enidas Blaitones stāstus un ne tikai. A. Jesens 1930. gadā uzsāka darbu arī pie žurnāliņa "Mazo Tecinās" pašiem mazākajiem, bet tam neatradās tik atsaucīga auditorija kā "Mazajām Jaunības Tekām", kas līdz pat pēdējam numuram saglabāja lasāmo apjomu un kvalitāti.

"Lielie, strādādami savu darbu, parasti necieta klusu, bet stāstīja kādus notikumus, pasakas, dziedāja dziesmas, uzdeva un minēja mīklas."
 Antons Birkerts. (1958) Jaunatnes audzinātājs Andrejs Jesens

ZAUDĒTIE UN ATGŪTIE "RUTKI"

Mājas un saimniecība, kā tas latviešu zemnieku ģimenēs visbiežāk tika svēti ievērots, nonāca vecākā dēla rokās. Andrejs bija jaunākais. Protams, tas neatbrīvoja viņu no lauku darbu apgūšanas bērnu dienās. Andrejs netaupījis arī jauneklā gadu spēku, kad dzimtajos Birzgaļu ciema "Rutkos" par puisī pie vecākā brāļa Ģederta gājis.

Ģederta un par sievu apņemtās Jūlijas vecumdienas neatviegloja pēcnācēji, kam nodot mājas atslēgas, jo mazu bērnu soli ģimenē bija zaigojuši skaudri īsu laiku. Pēc Ģederta un Jūlijas aiziešanas mūžībā 1920. gadā, "Rutki" nonāca māšas Annas un brāļa Andreja, šī stāsta vaininieka, rokās. Tomēr faktiskie saimniekotāji bija māšas ģimene, jo pats Andrejs, jau būdams grāmatizdevējs ar vārdu, savu ģimeni pulcēja Rīgā un Pēternieku pagasta "Birzuļos".

1935. gada "Valdības Vēstneša" Nr. 619 pielikumā zemes ierīcības lietās teikts, ka notiek īpašnieku sastāva maiņa un par mājas vienīgo īpašnieci turpmāk skaitīt un rakstīt vienīgi Annu Līcis (dz. Jessens). Tā Anna kļuva par tēva māju vienīgo saimnieci un tajā pat gadā noslēdza māju pirkšanas-pārdošanas līgumu ar meitu Zeltu par aptuveni septiņiem tūkstošiem latu. Annas mazdēls Egons no pārstāstiem zinājis teikt, ka mājās vienubrīd saimniekojušas vien divas sievas – Anna Līcis un Zelma Svārs ar trīs bērniem.

Kad pienāca 1949. gada agrs pavasaris, Zelma tika brīdināta, ka ir iekļauta izsūtāmo personu sarakstā. Vecākais dēls tobrīd skolojās Kandavā. Zelma pieņēma lēmumu kopā ar jaunāko dēlu Egonu "Rutkus" pamest. Viņi nonāca Skrīveros, kur Egons veiksmīgi atrada darbu dārzkopības jomā. Būdamā ceļā, Zelma rakstīja vecākajam dēlam, ka viņu mājas ir atstātas. Brīdinājums nebija velts, arhīva izziņas norakstā veikts ieraksts, ka mājās neviens nav atrasts. Viņi paguva doties prom.

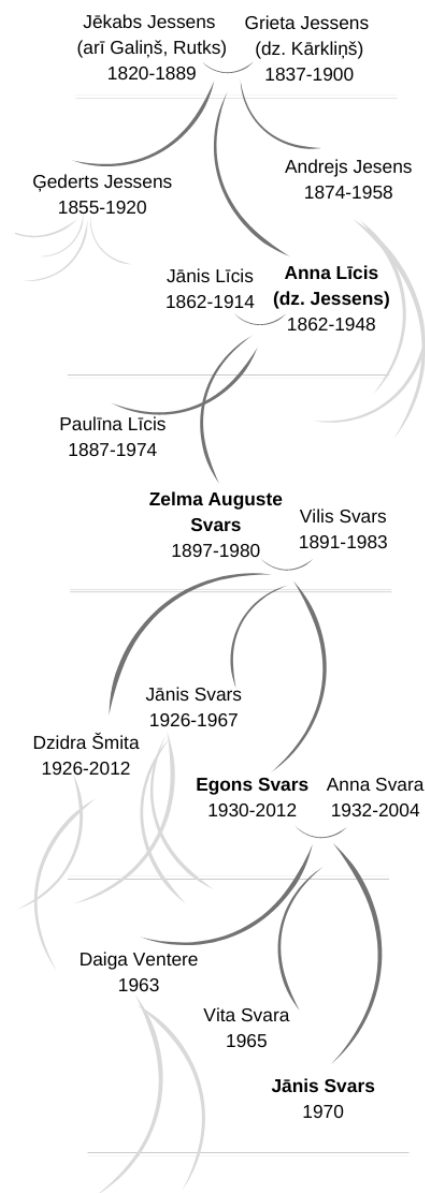
"Rutki" nestāvēja tukši. Saimniecībā, kurā bija stallis, pirts, klēts, šķūņi, dziļā kūts un, protams, divstāvu dzīvojamā ēka, tika izmitinātas vietējā kolhozā "Uzvara" strādājošās ģimenes. Tikmēr otrpus likteņupei esošie māju mantinieki uz savām mājām vairs netika braukuši. Arī tad, kad mainījās paaudzes un jaunizveidoto ģimeņu saites atkal veda Bauskas virzienā, uz "Rutkiem" nebrauca. Kā Egona dēls atminas, tēvs ne bez rūgtuma turējies pie vārdiem "kas bijis, tas bijis".

1993. gadā mājas nonāca to likumīgo īpašnieku rokās. Daļa ēku vairs dabā nebija redzamas, vēl kāda bija tuvu sabrukšanai. Egons ar dēlu paguva nomainīt jumtu mājai un šķūnim. Tagad "Rutku" mājas ar teju 40 hektāriem zemes pieskata Andreja Jesena māšas Annas mazmazdēls Jānis. Par mājas vēsturisko vērtību klusi stāsta pie fasādes pieliktā zīme "Kultūras piemineklis".

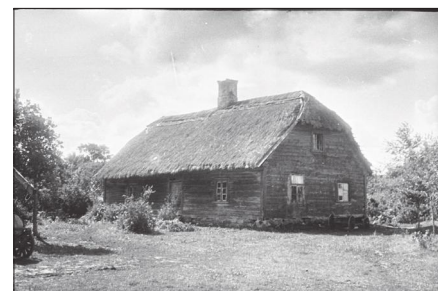

"Rutki" ap 1995. līdz 1998. gadu.
 Māju saimnieks Egons Svārs ar sievu Annu. Foto no J. Svāra ģimenes.

"RUTKU" MANTINIEKU LĪNIJA. ANNA JESSENS

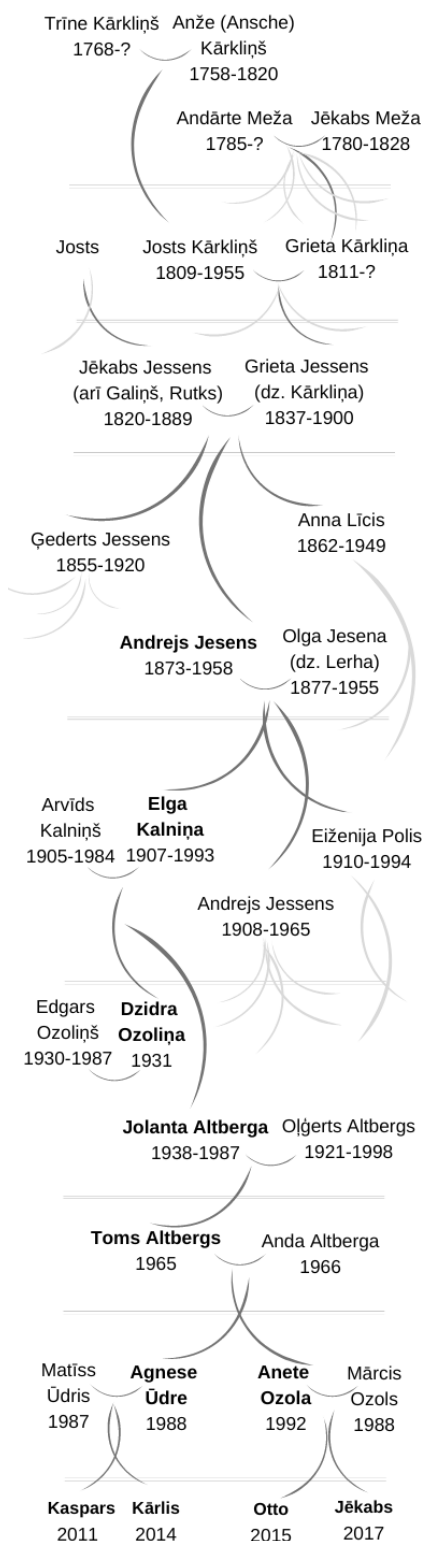

Pēc Andreja Jesena mazmazmazmeitas Anetes Ozolas izveidotā dzimtas koka. Tiešā Jesenu dzimtas līnija no Annas Jessens līdz tagadējam "Rutku" īpašniekam.

"Rutki" 1953. gadā.
 Foto no Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja krājuma, nr. BDM 384.

A. JESENA SENČI UN LATVIJĀ ESOŠIE PĒCTEČI

Pēc Andreja Jesena mazmazmeitas Anetes Ozolas izveidotā dzimtas koka.

LAUKSAIMNIEKS ANDREJS JESENS. "BIRZUĻI"

Veidojot ģimeni un pārceļoties uz Rīgu, Andrejs Jesens iegādājās lauku īpašumu – aptuveni 100 hektārus plašu saimniecību Jelgavas apriņķa Pēternieku pagasta (tagad Olaines novada) Birzuļos, kas 1903. gadā no Pētermuižas bija atdalīts kā atsevišķs īpašums. Zināms, ka īpašuma sastāvā bija plaša dzīvojamā ēka, kas, iespējams, celta ķieģeļu mūra konstrukcijā.

Saimniekošanu Birzuļos pārtrauca Pirmais pasaules karš un došanās bēgļu gaitās. Atgriežoties 1919. vai 1920. gadā, tika konstatēts, ka no plašās saimniecības infrastruktūras nekas pāri nav palicis, jo īpašums atradās ilgstošas (no 1915. līdz 1917. gadam) frontes līnijas joslā. Jau 1920.–1921. gadā lielākā daļa ēku tika atjaunotas respektīvi uzbūvētas no jauna, līdz tam rodot pagaidu patvērumu armijas ierakumu bunkuros.

Tā kā tobrīd Andrejam Jesenam jau piederēja arī nams Rīgā, ģimenes locekļiem pastāvīgi mitināties Birzuļos nebija nepieciešams. Andrejs Jesens un bērni Birzuļos izmantoja kā vasaras rezidenci. Andrejs Jesens Birzuļos uzturējās sezonāli ilgāku laika periodu, jo vadīja lauksaimniecības darbus, izdevējdarbībai vairāk pievēršoties ziemas mēnešos.

Birzuļu galvenais trūkums no lauksaimnieciskā skatu punkta izpaudās Misas palienus plāvu neprognozējamībā. Misas upe aptuveni 1,5 km garumā norobežoja Birzuļus ne tikai no blakus esošajiem īpašumiem. Tā šajā vietā atdalīja kādreizējo Jelgavas apriņķi un Rīgas apriņķi (senāk Kurzemes guberņu un Vidzemes guberņu). Taču attiecībā uz Birzuļiem tās ietekme bija postoša pavasara palu laikā, kad upei pārplūstot, applūda arī aptuveni puse Birzuļu teritorijas – reizēm pat lielākā daļa.

Tieši tāpēc Andrejs Jesens aktīvi iesaistījās Misas upes bagarēšanas (padziļināšanas un taisnošanas) projekta īstenošanā. Noprotams, ka šis process vairāk noderējis bērniem, iztaisnotajos upes posmos nodrošinot kvalitatīvu liedagu un labas peldēšanās iespējas.

Lauksaimnieciskā darbība tomēr esot bijusi veiksmīga. Tā arī mudinājusi Andreja Jesena dēlu Andreju pievērsties agronomijas studijām. Iegūtās zināšanas viņš lika lietā gan Birzuļos, gan atrodoties emigrācijā Kanādā.

Andreja Jesena bērni Birzuļus un Latviju pameta 1944. gadā, taču Andrejs Jesens to darīt tolaik atteicās. Viņam to nācās izdarīt 1949. gadā,

"Birzuļi" 20. gs. 20.-tajos gados.
Andrejs Jesens uz sliekšņa.
Foto no Toma Altberga ģimenes albuma.

bēgot no izvešanas. Informāciju par plānoto Andreja Jesena izsūtīšanu viņam nodeva meita Elga, kura 1947. gadā bija atgriezies Latvijā un iepazinies ar dažiem atbildīgiem politiskajiem darboņiem.

Toms Altbergs
Andreja Jesena mazmazdēls

"Birzuļi" dzīvojamā māja pēdējos kolhoza pastāvēšanas gados tika nopirkta, un Andreja Jesena pēctečiem nebija tiesības to atgūt.

ATMIŅU IERAKSTI

LAIKA LIECĪBAS

PIRMS 20 GADIEM

Uzvaras vidusskola (tag. pamatskola) Andreja Jesena 130-gadē organizēja tikšanos, kurā vienkopus sanāca tie, kuri atceras un saistīti radniecības saitēm ar grāmatizdevēju. Toreiz tikšanās tika daļēji ierakstīta kasetē. Šī gada apaļā jubileja bija pamudinājums 2003. gada ierakstu pārcelt mūsdienīgā formātā.

Dzirdētās balsis un stāstījums ne pirmo reizi liek atskārst, cik vērtīgi ir iemūžināt norises, jo cilvēks, tāpat kā tas, ko viņš zina, var gaist. Ar stāstītāju vai viņu piederīgo vēlīgu ziņu avīzītē lasāms reiz kasetē pārtvertais. Valodas ritējums pārņemts rindās ar minimāliem labojumiem.

Šajā atvērumā lasāmi atmiņu stāsti no cilvēkiem, kuri dzīvoja "Rutkos", pāri nelielam laukam esošajos "Galiņos" un Pēternieku pagasta "Birzuļos".

Ozoli "Galiņu" sētā 1993. gadā. Mājas atradās pārsimt metru attālumā no "Rutkiem". Ģimenes loka tiek nodots stāsts, ka abi ozoli iestādīti tad, kad atcelta dzimtbūšana. Ozoli kuplo vēl šodien, lai gan ēkas dabā vairs nav redzamas. Foto: Laimonis Šulcs.

ATCERAS EGONS SVARS (1930-2012)

Andreja Jesena māsas Annas mazdēls. Dzīvojis "Rutkos" līdz 1949. gadam.

Kā es atceros puikas gados, viņš brauca parasti pie savas māsas ciemos uz "Rutkiem" un atveda katreiz pa kādai grāmatai. "Jaunības Tekas" bija tāda grāmata, kur bija, var teikt, viss, kas bērniem interesē. Apraksti, dzejas, tur bija visādi stāstiņi. Mēs visi ļoti, ļoti to lasījām. Un es atceros, kas puikas gados visvairāk iekrīt atmiņās, ka Andrejs Jesens atbrauca un viņam jau bija mašīna. Mums jau tas bija, var teikt, liels sasniegums, pagodinājums, kad viņš paņēma, pavizināja savā mašīnā. Tas bija tāds neaizmirstams brīdis.

Ar savu centību viņš daudz ir sasniedzis un daudz ir izdarījis bērnu un jaunības, kā saka, izglītībā. Visās bibliotēkās, visur "Jaunības Tekas" bija neiztrūkstošas. Tās bija visās skolās. Un ar to viņš arī Latvijā kļuva diezgan ievērojams. Viņš arī tulkoja no svešvalodām.

Kad viņš bija, kā saka, kļuvis daļēji bagātāks, tad pārcēlās tuvāk Rīgai un nopirka sev mājas "Birzuļos" un turpmāk tur pavadīja vasaras. Un tā jau vairs uz šejieni, uz Birzgaļiem, viņš atbrauca diezgan reti, pa gadam tikai mūs apciemoja. Bet, kad viņš atbrauca, viņš bija ļoti enerģisks, dzīvespriecīgs, ar visiem mums paciemojās. Toreiz jau bija, kā saka, ievērojams.

Viņš deva daudz padomu attiecībā uz laukkopību, lopkopību... viņš bija ļoti, ļoti vispusīgs. Atceros vēl kā bērns pieaugušos savā starpā runājam, ka "Andrejonkuls dara tā" vai "Jesens dara tā".

Atceras Egona māsa
Dzidra Šmita (1924-2012)

ATCERAS VELTA ŠULCE (1940)

Andreja Jesena brālēna mazmeita, dzimusi Jesena.

Es biju tāds pats bērns kā Egons, kad mēs dzīvojām kaimiņos. Mūsu mājas bija kādi 100 metri. Toreiz tas bija kaut kas sevišķs, kad atbrauca Andrejonkuls, mēs visi sēdāmies mašīnā un braucām pa Birzgaļu sādžu. Tas bija ļoti interesanti.

Kāda ir mana saistība? Mans vekaistētis Kārlis Jesens bija brālēns ar Andreju Jesenu. Mēs blakām dzīvojām un tāda ciemošanās bija diezgan bieža, kad atbrauca Andrejonkuls uz Birzgaļiem, uz "Rutkiem" pie māsas, ko mēs saucām par Līču mammu [Egona vecmāmiņu Annu]. Kad viņš atbrauca, viņš mums atveda somas pilnas ar balvām. Ar kādām balvām? Ar "Mazajām Tecinām". Man toreiz bija kādi pieci, seši gadi. Tā kā viens mans brālis bija divi gadi vecāks (viņš mācījās pirmajā klasē), tad es iemācījos kopā ar viņu lasīt.

Un mums viņš bērniem visiem teica: "Audziet lieli, esiet stipri, esiet gudri, lai mums Latvijas valsts būtu gudra un skaista."

Veltas kundze atmiņas iemūžinātas video esejā "Andreja Tecinas", ko šī gada maijā filmēja "Rutkos".
Video pieejams LNB YouTube kontā: https://www.youtube.com/@LNB_lv_video

*Tad, kad es stāvu Olainē uz dzelzceļa perona un blakus pļavā dzied cīrulis, es saku:
"Sveicienus tev, vecotēv, cīrulis nes!"*

Mazmeita Dzidra Ozoliņa

ATCERAS DZIDRA OZOLIŅA (1931)

Andreja Jesena mazmeita, meitas Elgas vecākā atvase.

Ko es varētu teikt par vecotēvu? Literatūras periods man kā bērnam bija maz interesējošs. Toreiz man vairāk interesēja staigāt ar viņu pa laukiem. Ir daudz fotogrāfijas, kur esmu viņam pie rokas un staigājam pa "Birzuļu" apkārtni. Tā kā es augu viens bērns (māsiņa piedzima septiņus gadus vēlāk), tad mums ar vecotēvu bija tāda klusēšana. Viņš arī bija nerunīgs. Tā mēs stundām varējām staigāt, un viņš mani veda pie rokas vai stiepa uz muguras.

Tā ir viena no manām mīlākām fotobildēm. Šī blondā meitene, tā es esmu. Man ap trijiem gadiņiem bija. Un blondā tāpēc, ka mana mamma teica, ka "es gribu, lai mans bērns ir gaišmatis, un es paskalināju kumelītēs". Tā ir klēts, kura patreiz vēl ir saglabājusies. Šis zirdziņš sauca Mikus, kādreiz bija nikns. Viens no niknākajiem zirgiem, laikam tā. Vienreiz es viņu gribēju glaudīt, un viņš man kampa. Būtu man nokodis pirkstus, ja vecaistēvs nebūtu atrāvis manu roku. Un tādā veidā es tiku nēsāta pa laukiem, ko vecaistēvs mīlēja apstaigāt. Viņš vienmēr zināja, kur pļavās zied bezdelīgactiņas. Atceros, ka es plūcu, viņš nogulās uz muguras, skatījās debesīs. Es teicu: "Vecotēv, ko tu klausies, skaties?" Viņš atbildēja: "Es klausos cīruli."

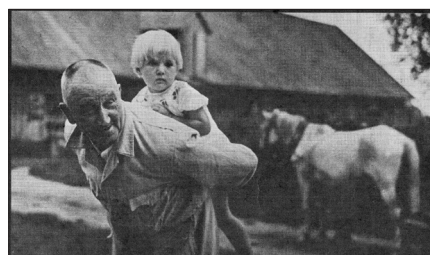
Mēs atstājām Latviju. Mūsu ģimene bēgļu gaitās devās uz Vāciju, bet atgriezās samērā ātri – 1948. gadā. Mēs Vācijā lasījām avīzīti, kas bija paredzēta latviešiem tur. Bija aicinājums atgriezties, bija parakstījuši vairāki literatūras darbinieki. Mūsu vecaistēvs arī bija parakstījis zem šī aicinājuma. Pie kam, viņš domāja, kaut tik nu mēs neuzķertos. Bet mammucis bija izdomājis, ka mēs atgriezīsimies, kur nu vairs mētāsimies. Tā mēs, kā par brīnumu, tikām šeit atpakaļ, nevis pa taisno aizvesti uz tālo "dzimteni".

Vecaistēvs dzīvoja "Birzuļos". Tad pagastā vecamtēvam bija brīdinājums, ka viņam paredzēts kulaka nosaukums. Tas tika vienreiz kaut kādā veidā novērsts, otreiz novērsts, bet trešo reizi teica: "Nu, Jesen, taisies ka tiec no mājām prom, citādi tālāk aizbrauksi." Tad 50. gadā vecotēvu aizvedām uz Rīgu pie vienas pažiņas. Vecotēvs ar vecomāti vienā istabiņā. Ilgu laiku bija pagaidu grūtības. Tas bija ļoti smags laiks. Arī vecamtēvam. Viņš ļoti ilgojās pēc Zemgales plašumiem. Atceros, ka vienā no pēdējām reizēm Pārdaugavā, kur viņš dzīvoja pie pažiņas, viņš mani pavadīja līdz vārtiņiem un teica tādus vārdus: "Es šeit esmu kā iesprostots dzīvnieks. Es vēl reizi gribētu mūžā redzēt, kā rudzi zied."

Viņa 85 gadu jubilejā bija atnācis [Alberts] Kronenbergs, ar kuru līdz pat pēdējām dienām bija ļoti labas attiecības, brāļi [Antons un Pēteris] Birkerti bija vēl no senām dienām pažiņas un [Ernests] Birznieks-Upīts, pie kā vecaistēvs brauca uz Jūrmalu. Vairāk tuvu draugu no rakstniekiem nebija, vēl dzejnieks Kārlis Krūza. Visumā viņš dzīvoja vientuļi, ļoti pārdzīvoja atvešināšanos no ierastās vietas. Paldies Dievam, viņš aizgāja salīdzinoši viegli.

Andrejs Jesens ar mazmeitu Dzidru (no kreisās) "Birzuļu" saimniecībā ap 1934. gadu. Foto no T. Altberga ģimenes albuma.

Andrejs Jesens ar mazmeitu Dzidru 1934. gadā Pēternieku pagasta "Birzuļos". Foto: "Skolotāju Avīze" Nr.15 (1988), A. Krieviņa fotoreprodukcija.

Andreja Jessena* (1908-1965)
bērnu iespaidi par Latviju
Dzidras atmiņās.

Tas bija ļoti aizkustinoši, kad viņi teica, ka "mēs gribam pārliecināties, vai tiešām ir tā, kā mamma un papus mums stāstīja, ka te ir visskaistāk pasaulē, ka šeit ir viszilākās debesis un vissmaržīgākie ceriņi". Tad mēs braucām pa šīm vietām. Uz "Birzuļiem", kur, bez šaubām, vairs neizskatās tā, kā fotogrāfijās, kas viņiem bija līdzī uz ārzemēm. Tās bija pavisam citas mājas, bet tik un tā viņiem bija liels pārsteigums. Viņi bija skaistā laikā mēnesi apmēram šeit.

Braucām pa jūrmalu, viņi skatījās, skatījās un teica, ka "te patiešām ir brīnišķīgi. Mēs dzīvojam Kanādā, blakām okeānam. Mums arīdzan tēvs, Andrejs Jessens, ķēra lašus, bet tas ir tik atšķirīgi no šīs jūrmalas".

*A. Jessens juniors, agronoms un bendija spēlētājs, emigrēja 1944. gadā.

